DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2019.28>
УДК 343.98:33

О. В. Аніщенко,

кандидат економічних наук, завідувач лабораторії Харківського НДІСЕ,
м. Харків, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8329>
e-mail: olga_lsed@ukr.net

О. Л. Данильченко,

старший науковий співробітник Харківського НДІСЕ,
м. Харків, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2659-003X>
e-mail: dans2008@ukr.net

ЗБИТКИ ЯК ПРЕДМЕТ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Розглянуто особливості проведення дослідження судових економічних експертиз з питання визначення збитків у кримінальних провадженнях. Проаналізовано основні ознаки й критерії розмежування понять збитків у економічному та юридичному розумінні. Наведено орієнтовний перелік питань, що можуть бути поставлені на вирішення судових економічних експертиз. Докладно перелічено, які саме первинні документи, облікові реєстри, бухгалтерська, фінансова та податкова звітність, акти ревізії (перевірок) та інші є об'єктами дослідження у судових економічних експертизах. Визначено межі компетенції судових експертів — економістів щодо оцінки збитків виходячи із завдань судової економічної експертизи.

Ключові слова: збитки, складові елементи збитків, методи оцінки збитків, методи оцінки розміру збитків, компетенція, компетентність, межі компетенції експерта-економіста.

Постановка наукової проблеми. Однією зі слідчих дій, що проводиться у процесі розслідування або судового розгляду справ про розкрадання та привласнення майна, інших корисливих господарських злочинів, є судова економічна експертиза, під час проведення якої досліджуються конфліктні ситуації у фінансово-господарській діяльності підприємств різних форм власності, що призвели до збитків, втрати товарно-матеріальних цінностей (далі — ТМЦ) і грошових коштів, а також інших негативних економічних явищ, що розслідуються правоохоронними органами з метою покарання винних у вчиненні злочинів та запобігання їм у майбутньому. Тобто судова економічна експертиза є однією з форм використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві.

Можливим наслідком протиправних дій є спричинення матеріальної шкоди (збитків), тому найбільш поширеними питаннями, що ставляться перед судовою економічною експертизою, є питання визначення збитків.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Дослідженню проблеми визначення терміна та сутності збитків в юридичному і економічному значенні присвячені наукові праці С. М. Приступи, В. М. Коссака, А. І. Є. Красько, Д. В. Примака та ін. За висновками Т. Є. Крисань під збитками розуміються ті негативні наслідки, які наступили в майновій сфері потерпілого в результаті вчиненого проти нього правопорушення, але на момент відшкодування збитків вони представляють собою грошовий вираз зазнаних негативних наслідків¹. На думку І. В. Подколзіна, «збитки» в юридичному і економічному значенні в юридичній науці не розглядаються як тотожні, але є взаємопов'язаними². Проблеми визначення збитків при проведенні судових економічних експертиз розглядалися Т. М. Рибкіною, О. В. Хомутенко³, Н. Л. Чумаченко, І. О. Савченко, І. В. Стрілецькою⁴ та ін. Однак, на даний час питання розмежування економічної та юридичної сутності збитків при проведенні судових економічних експертиз законодавчо не врегульовано, тому дослідження в цьому напрямку представляє собою важливу науково-практичну проблему.

Мета статті. Згідно із внесеними Законом України від 13.05.2014 р. № 1261-VII⁵ доповненнями статті 242 КПК України, слідчий або прокурор зобов'язаний звернутися до експерта для проведення експертизи щодо визначення розміру матеріальних збитків.

Найбільш «типовими» збитками у кримінальних провадженнях, за якими призначаються судові економічні експертизи, є:

— «недоотриманий дохід»: реалізація товарів (послуг) за цінами нижче ринкових, реалізація товарів (послуг) за цінами нижче цін придбання, реалізація товарів (послуг) за цінами собівартості;

¹ Крисань Т. Є. Збитки як категорія цивільного права України : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2008. 21 с.

² Подколзін І. В. Збитки та їх відшкодування в договірному праві України : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2009. 22 с.

³ Рибкіна Т. М., Хомутенко О. В. Місце судово-економічної експертизи в процесі встановлення шкоди та збитків. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : зб. наук. праць Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса. Харків : Право, 2008. Вип. 8.

⁴ Чумаченко Н. Л., Савченко І. О., Стрілецька І. В. Межі компетенції експерта-економіста при вирішенні питань, пов'язаних з розрахунком розміру шкоди, заподіяної внаслідок самовільного заняття земельної ділянки. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : зб. наук. праць Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса. Харків : Право, 2008. Вип. 8.

⁵ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України № 1261-VII (зі змінами та доповненнями): Закон України від 13.05.2014. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 28. Ст. 937.

— «безповоротна втрата активів»: оплата вартості фактично невиконаних робіт (ненаданих послуг), придбання товарів (послуг) за цінами вище ринкових, розкрадання (нестача, псування) ТМЦ, заниження орендної плати, дебіторська (в тому числі поточна) заборгованість контрагентів;

— «збитки від спричинення шкоди довкіллю»: засмічення земельних ділянок, користування надрами без спеціальних дозволів, самовільне захоплення земельних ділянок, вирубування насаджень без спеціальних дозволів тощо.

Законодавчо затверджена обмежена кількість методик визначення збитків.

Все це, безперечно, вимагає проведення ґрунтовного наукового аналізу таких питань: поняття збитків, складових елементів збитків, методів оцінки розміру збитків.

Дослідження експерта-економіста ускладняється тим, що в законодавчих актах не завжди міститься однозначне розуміння поняття збитків, порядку та умов їх стягнення. У науковій літературі зазначається, що збитки мають подвійну природу, адже вони є економічною та юридичною категорією¹. В юридичному розумінні збитки — це негативні для потерпілої особи наслідки в майновій сфері, які є результатом неправомірних дій іншої особи. В економічному розумінні збитки — це зменшення вартості майна юридичної чи фізичної особи в результаті перевищення витрат цієї особи над отриманими нею доходами в одному часовому періоді.

Ознаками наявності матеріальної шкоди (збитків) у юридичному розумінні є:

— наявність безповоротної втрати активів чи наявність недоотриманих належних доходів;

— наявність факту порушення законодавства посадовими особами суб'єкта господарської діяльності;

— наявність причинно-наслідкового зв'язку між фактом порушення законодавства, втратою активів та діями (або бездіяльністю) посадових осіб.

Сутність збитків як економічного явища полягає в тому, що суб'єкт господарювання зазнає додаткових майнових втрат та (або) не отримує доходи порівняно з витратами і доходами, що здійснюються та отримуються при оптимальному розвитку господарської операції. При цьому можуть бути збитки у формі додаткових витрат та у формі неoderжаних доходів.

¹ Внутрішньогосподарський контроль. URL : https://pidruchniki.com/1623042861805/ekonomika/zbitki_moralna_shkoda (дата звернення 07.08.2019).

За визначенням п. 3 Національного Положення (Стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»¹:

«доходи — збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників);

витрати — зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками);

збиток — перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати».

Це узгоджується зі ст. 1 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»², у якій зазначено, що «господарська операція» — це дія або подія, яка викликає зміни в структурі активів та зобов'язань, власному капіталі підприємства, а «економічна вигода» — це потенційна можливість отримання підприємством грошових коштів від використання активів.

Складовими судової економічної експертизи як процесуальної дії є: суб'єкт експертизи; предмет та завдання експертизи; об'єкт експертизи.

Суб'єкти судово-експертної діяльності визначені у ст. 7 Закону України «Про судову експертизу»³. В Україні відповідно до Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів⁴ проводяться судові економічні експертизи за такими експертними спеціальностями:

— дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності;

— дослідження документів про економічну діяльність підприємств і організацій;

— дослідження документів фінансово-кредитних операцій.

До суб'єктивної складової судової експертизи належить також компетенція та компетентність судового експерта, якому доручено

¹ Національне Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення 07.08.2019).

² Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України (зі змінами та доповненнями) від 16.07.1999 № 996-XIV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення 22.07.2019).

³ Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 року № 4038-XII (зі змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 28. Ст. 232.

⁴ Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів : затв. наказом Міністерства юстиції України 03.03.2015 № 301/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15> (дата звернення 22.07.2019).

проведення експертизи. Компетенція судового експерта-економіста визначається наявністю у нього спеціальних знань у галузі економіки, бухгалтерського, податкового, статистичного обліку, а також спеціальністю, що йому присвоєна. Компетентність судового експерта-економіста обумовлена наявністю у певної особи відповідного рівня різноманітних знань, навичок, вмінь.

Вихід за межі компетенції експерта-економіста може спостерігатися при вирішенні експертом питань, які відносяться до інших, ніж економіка галузей знань, чи виконання ним функцій, які належать до компетенції слідчого або суду:

- вирішення експертом правових питань, які мають відношення до суб'єктивної сторони складу злочину;

- самостійне з'ясування та збирання доказів шляхом одержання показань від обвинувачених та свідків;

- оцінка відомостей, які містяться в протоколах допитів свідків та обвинувачених;

- надання юридичної оцінки укладеним договорам, документам бухгалтерського та податкового обліку;

- вирішення питань, що належать до компетенції фахівців інших галузей знань: товарознавців, технологів, будівельників, хіміків тощо.

Предмет конкретної судової економічної експертизи визначається завданнями (питаннями), які ставлять на вирішення експерту, та які зазначаються в ухвалі слідчого судді або ухвалі суду про призначення експертизи та не можуть виходити за межі предмета класу, роду, виду експертизи.

Виходячи з основних завдань судової економічної експертизи, в процесі дослідження експертом-економістом встановлюється відповідність (невідповідність) вимогам чинного законодавства та документального підтвердження (не підтвердження) відображених суб'єктами господарювання, фізичними особами чи фінансовими установами в податковому та бухгалтерському обліках операцій, проведених у зв'язку із здійсненням фінансово-господарської діяльності. Дослідження в межах економічної експертизи ґрунтується на вивченні господарської діяльності підприємства, процесів формування фінансових показників за проведеними операціями та правильності відображення їх в обліку.

Орієнтовний перелік питань, що можуть бути поставлені на вирішення судових економічних експертиз, наведено в розділі III «Економічна експертиза» Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки, призначення судових експертиз та експертних досліджень¹.

¹ Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства

Крім того, згідно з вказаним розділом рекомендацій, до завдань економічної експертизи не належать:

- проведення ревізійних дій (визначення експертами-економістами будь-яких економічних показників без попереднього проведення документальних перевірок фінансово-господарської діяльності суб'єктом контролю);

- вирішення питань щодо документальної обґрунтованості збитків показниками фінансової звітності підприємства/організації за певний період (визнання поточної дебіторської заборгованості безнадійною);

- вирішення питань щодо дотримання комітетами з конкурсних торгів вимог законодавства, що регламентує проведення закупівлі товарів (робіт, послуг) за державні кошти;

- вирішення питань щодо встановлення у діях посадових осіб юридичної особи порушень вимог законодавчих і нормативних актів при укладанні господарських договорів, а також юридична оцінка укладених договорів і складених на їх виконання документів;

- вирішення інших правових питань, в тому числі: встановлення збитку (матеріального збитку, шкоди у юридичному її розумінні); ступеня вини та відповідальності посадових та інших осіб, а також юридична кваліфікація їх дій (бездіяльності);

- надання оцінки законності проведення процедур, регламентованих нормативно-правовими актами;

- проведення розрахунків, які не вимагають спеціальних знань експерта у галузі економіки та бухгалтерського обліку;

- відновлення бухгалтерського та податкового обліку, проведення обстежень, інвентаризацій, контрольних обмірів, перевірок суб'єктів підприємницької діяльності;

- встановлення обґрунтованості, правильності складання і реальності виконання бізнес-планів суб'єктів підприємницької діяльності;

- встановлення за бухгалтерськими документами окремих фактів, обставин, які для їх виявлення і визначення не вимагають спеціальних знань у галузі бухгалтерського обліку та економіки;

- систематизація та впорядкування бухгалтерських і фінансових документів, вилучених у ході слідчих дій;

- з'ясування інших обставин і фактів, не передбачених нормативними правовими актами, що регулюють порядок призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень.

Об'єктами дослідження у судових економічних експертизах виступають:

— первинні документи (накладні, акти приймання-передачі, касові та банківські документи, митні декларації, інвентаризаційні описи, відомості нарахування заробітної плати тощо);

— облікові реєстри (касові книги, картки складського обліку, реєстри податкових накладних, відомості аналітичного обліку, журнали-ордери, головні книги);

— бухгалтерська, фінансова та податкова звітність (звіти матеріально відповідальних осіб, касові звіти, звіти про використання коштів, наданих під звіт, баланси та фінансова звітність, податкові декларації та звіти).

Як об'єкти (довідки, висновки спеціалістів), досліджуються в якості джерел інформації акти ревізії документальних перевірок діяльності підприємств.

Крім того, під час дослідження можуть використовуватися й інші джерела інформації:

— протоколи допитів, показання звинувачених (обвинувачених) і свідків;

— висновки експертів інших спеціальностей.

Акти (довідки, висновки спеціалістів) документальної ревізії при проведенні судових економічних експертиз відіграють подвійну роль:

— по-перше, при проведенні експертизи експерт перевіряє обґрунтованість висновків ревізії;

— по-друге, вони є джерелом отримання необхідних для експерта даних, які він використовує під час складання висновку.

Фактичні дані, встановлення яких не потребує застосування спеціальних знань у галузі бухгалтерського та податкового обліку, підлягають аналізу слідчим (судом). Показання свідків, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, висновки експертів, речові докази, протоколи слідчих і судових дій та інші документи можуть використатися під час проведення судових економічних експертиз виключно у разі, якщо питання, поставлені на вирішення, обумовлені застосуванням відомостей, які містяться в них, як вихідних даних. Дослідження експертом-економістом інших матеріалів справи, що не належать до документів бухгалтерського та податкового обліку, обмежене його спеціальними знаннями і предметом експертизи. Експерт враховує їх лише у випадках, коли вони прийняті слідчим або судом як докази, у разі, якщо питання, поставлені на вирішення, передбачають умови щодо застосування відомостей, які містяться в них, як вихідних даних.

Право експерта досліджувати та використовувати такі матеріали провадження не означає, що він може входити в оцінку самих джерел чи засобів доведення. Так, експерт не вправі оцінювати як докази у кримінальному провадженні організацію проведення ревізії та компетентність осіб, що її проводять, правдивість чи хибність показань свідків, звинувачуваних, потерпілих, правильність висновків інших

експертів, актів ревізії чи довідок, складених залученими слідством фахівцями тощо. Відповіді на такі питання виходять за межі компетенції експерта-економіста.

Таким чином, основні поняття судової економічної експертизи з визначення збитків складаються з наступних елементів:

— предмет експертизи — встановлення документальної обґрунтованості економічної складової розрахунку збитків, проведеного відповідним контролюючим (уповноваженим) органом ;

— об'єкт експертизи — документи бухгалтерського обліку (первинні, реєстри бухгалтерського обліку, фінансова звітність) та вихідні, на підставі яких здійснено розрахунок збитків в акті ревізії (перевірки) або відповідним контролюючим (уповноваженим) органом;

— джерело інформації — акти ревізій (перевірок) відповідних контролюючих (уповноважених) органів або залучених у законодавчому порядку фахівців;

— метод дослідження — обирається експертом відповідно до методики за реєстраційним кодом 11.0.08 «Методи, способи та прийоми, які використовуються при проведенні судово-економічних експертиз»¹.

Відповідно до п. 1 ст. 242 Кримінального процесуального кодексу України² та п. 2.3 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень³, Методики вирішення судово-економічною експертизою питань щодо спричинення матеріальних збитків⁴ питання щодо встановлення збитків у їх юридичному розумінні виходять за встановлені законом межі використання спеціальних знань судовим експертом-економістом. Питання щодо протиправності поведінки, у зв'язку з його юридичним характером, не може вирішуватися у ході судово-економічної експертизи. Вирішення такого питання є виключною компетенцією слідчого або суду.

При призначенні судових експертиз з питань визначення збитків, ураховуючи межі компетенції експерта-економіста, перед ним не мають ставитись питання, які потребують:

¹ Методика «Методи, способи та прийоми, які використовуються при проведенні судово-економічних експертиз», реєстраційний код 11.0.08, ДНДІСЕ, 2003.

² Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.12.2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 25.03.2019).

³ Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5 (зі змінами та доповненнями) URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення 25.03.2019).

⁴ Методика вирішення судово-економічною експертизою питань щодо спричинення матеріальних збитків : реєстраційний код 11.0.22. КНДІСЕ, 2010.

— оцінки наданих для дослідження актів (довідок) ревізій стосовно правомірності їх складання органами ДАС,ДФС або залученими у якості ревізорів слідством або судом спеціалістами відповідної галузі знань;

— аналізу всіх результатів господарської діяльності, економічної обґрунтованості проведених господарських операцій, порядку організації фінансування, використання оборотних коштів, оцінки діяльності фінансових органів і банків;

— визначення економічної доцільності проведення господарських операцій;

— установлення кола винних осіб і ступеня їх вини;

— надання правової оцінки діям посадових осіб і документам.

Висновки. Вирішуючи питання щодо визначення матеріальної шкоди (збитків), експерт-економіст у межах своєї компетенції визначає лише економічну сторону шкоди, тобто розмір втрат, заподіяних потерпілій особі, незалежно від підстав їх виникнення.

References

- Chumachenko, N. L., Savchenko, I. O., Striletska, I. V. (2008). *Mezhi kompetentsii eksperta-ekonomista pry vyrishenni pytan, poviazanykh z rozrakhunkom rozmiru shkody, zapodiianoï vnaslidok samovilnoho zaniattia zemelnoi dilianky. Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky: Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskyyi naukovo-doslidnyi instytut sudovykh ekspertyz im. Zasl. prof. M. S. Bokariusa*. Kharkiv: Pravo. Vyp. 8 [in Ukrainian].
- Instruktsiia pro pryznachennia ta provedennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen*: zatv. nakazom Ministerstva yustytzii Ukrainy vid 08 zhovtnia 1998 roku № 53/5 (zi zminamy ta dopovnenniamy) URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> [in Ukrainian].
- Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy* vid 13.12.2012 roku № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (data zvernennia 10.04.2019) [in Ukrainian].
- Krysan, T. Ie. (2008). *Zbytky yak katehoriia tsyvilnoho prava Ukrainy*: avtoref. dys. kand. yuryd. nauk: 12.00.03. Odesa [in Ukrainian].
- Metodyka «Metody, sposoby ta pryomy, yaki vykorystovuiutsia pry provedeni sudovo-ekonomichnykh ekspertyz»*, reiestratsiinyi kod 11.0.08, DNDISE, 2003 [in Ukrainian].
- Metodyka «Metodyka vyrishennia sudovo-ekonomichnoiu ekspertyzoiu pytan shchodo sprychynennia materialnykh zbytkiv»*, reiestratsiinyi kod 11.0.22, KNDISE, 2010 [in Ukrainian].
- Natsionalne Polozhennia (Standart) bukhhalterskoho obliku 1 «Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti»: nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 07.02.2013 № 73 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (data zvernennia 14.03.2019) [in Ukrainian].
- Naukovo-metodychni rekomendatsii z pytan pidhotovky ta pryznachennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen*: zatv. nakazom Ministerstva yustytzii Ukrainy vid 08 zhovtnia 1998 roku № 53/5 (zi zminamy ta dopovnenniamy). *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy* vid 03. 12. 1998. № 46. Stor. 172 [in Ukrainian].

- Podkolzin, I. V. (2009). *Zbytky ta yikh vidshkoduvannia v dohovirnomu pravi Ukrainy*: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.03. Kyiv [in Ukrainian].
- Polozhennia pro ekspertno-kvalifikatsiini komisii ta atestatsiiu sudovykh ekspertiv*: zatv. nakazom Ministerstva yustytzii Ukrainy 03.03.2015 № 301/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15> (дата звернення 22.07.2019) [in Ukrainian].
- Pro bukhhalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini*: Zakon Ukrainy (zi zminamy ta dopovnenniamy) vid 16.07.1999 № 996-XIV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> [in Ukrainian].
- Pro sudovu ekspertyzu*: Zakon Ukrainy vid 25.02.1994 roku № 4038-XII (zi zminamy ta dopovnenniamy). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1994. № 28. St. 232 [in Ukrainian].
- Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy u sferi derzhavnoi antykoruptsiinoi polityky u zviazku z vykonanniam Planu dii shchodo liberalizatsii Yevropeiskym Soiuzom vizovoho rezhymu dlia Ukrainy*: Zakon Ukrainy vid 13. 05. 2014 № 1261-VII (zi zminamy ta dopovnenniamy) *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2014. № 28. St. 937 [in Ukrainian].
- Rybkina, T. M., Khomutenko, O. V. (2008). *Mistse sudovo-ekonomichnoi ekspertyzy v protsesi vstanovlennia shkody ta zbytkiv. Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*: Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskiy naukovo-doslidnyi instytut sudovykh ekspertyz im. Zasl. prof. M. S. Bokarius. Kharkiv: Pravo. Vyp. 8 [in Ukrainian].
- Vnutrishnohospodarskyi kontrol*. URL: <https://pidruchniki.com/1623042861805> (data zvernennia 17.05.2019) [in Ukrainian].

О. В. Анищенко, Е. Л. Данильченко

УБЫТКИ КАК ПРЕДМЕТ СУДЕБНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ В УГОЛОВНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ

В уголовном производстве в процессе расследования или судебного рассмотрения дел о хищении и присвоении имущества, хозяйственных преступлений, назначается судебная экономическая экспертиза, при проведении которой исследуются конфликтные ситуации в финансово-хозяйственной деятельности предприятий, результатом деятельности которых стали убытки, потери товарно-материальных ценностей и денежных средств. То есть, судебная экономическая экспертиза является одной из форм использования специальных знаний в уголовном судопроизводстве.

Исследования в рамках экономической экспертизы основываются на изучении хозяйственной деятельности предприятия, процессов формирования финансовых показателей по проведенным операциям и правильности отражения их в учете.

Согласно п. 1 ст. 242 Уголовного процессуального кодекса Украины, и п. 2. 3 Инструкции о назначении и проведении судебных экспертиз и экспертных исследований, «Методики решения судебно-экономической экспертизой вопросов о причинении материального ущерба», вопрос по установлению убытков в их юридическом смысле выходит за установленные законом пределы использования специальных знаний судебным экспертом-экономистом.

Вопрос о противоправности поведения лица, в связи с его юридическим характером, не может решаться в ходе судебно-экономической экспертизы.

Решение такого вопроса является исключительной компетенцией следователя или суда.

Решая вопрос об определении материального ущерба (убытков), эксперт-экономист в пределах своей компетенции определяет только экономическую сторону убытков, нанесенных потерпевшему, независимо от оснований их возникновения.

Ключевые слова: убытки, составляющие элементы убытков, методы оценки ущерба и его размера, компетенция, компетентность.

O. Anishchenko, O. Danylchenko

LOSSES AS A SUBJECT TO LEGAL ECONOMIC EXAMINATION IN CRIMINAL PROCEEDINGS

In criminal proceedings, in the process of investigation or judicial consideration of cases of theft and appropriation of property and economic crimes, a forensic economic examination is appointed, during which conflict situations in the financial and economic activities of enterprises, which resulted in losses, loss of material and material assets and money, are investigated. That is, forensic economic expertise is a form of use of specialized knowledge in criminal proceedings.

Research within the framework of economic expertise is based on the study of the economic activity of the enterprise, the processes of formation of financial indicators on the carried out transactions and the correctness of their recording in the accounting.

According to article 242, paragraph 1, of the Criminal Procedure Code of Ukraine, and paragraph 2. 3 of the Instructions on the Appointment and Conduct of Forensic Examinations and Expert Studies, «Methods of Solving Issues of Material Damage by Forensic and Economic Examination,» the question of establishing losses in their legal sense goes beyond the limits established by law of the use of specialized knowledge by a judicial expert economist.

The issue of the wrongfulness of a person 's conduct, due to its legal nature, cannot be decided by a forensic and economic examination. The decision of such a question is the exclusive competence of the investigator or the court.

When deciding on the determination of material damage (losses), the expert economist, within the limits of his competence, determines only the economic side of the losses caused to the victim, regardless of the reasons for their occurrence.

Keywords: losses, the making elements of losses, methods of assessment of damage and its size, competence, competence.

Надійшла до редколегії 12.10.2019